ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД
служба „Регистратура" - 4 -
Изх.№ Л-9
Дата на регистриране: 04. 01. 2023
ИЗХ. №.....

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН
КАСАЦИОНЕН
СЪД

ДО
Г-Н КРУМ ЗАРКОВ
МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО

На Ваш изх.№ 04-00-68/21.12.2022 г.

Относно: Становище на Върховния касационен съд относно проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ЗАРКОВ,

Във връзка с писмо от Министерство на правосъдието под горния номер, приложено изпращам на Вашето внимание становище на Върховния касационен съд на Република България относно изпратения ни за съгласуване проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт.

Приложение: съгласно текста.

С уважение,

ЗА ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД:
ЛАДА ПАУНОВА
(за периода 04.01-11.01.2023 г.,
съгласно заповед № 947/29.12.2022 г.
на председателя Галина Захарова)

Становище по проекта за Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт, изпратен за становище от министъра на правосъдието с писмо изх.№04-00-68/21.12.2022г.

Направеното предложение разпоредбите на чл. 102б, чл. 102в, чл. 102г, чл. 102д и чл. 102ж ГПК да бъдат преместени в Закона за съдебната власт следва да бъде подкрепено като съответстващо на разпоредбите на Закона за нормативните актове – както е посочено и в доклада на министъра на правосъдието, тези разпоредби се отнасят до част от принципите на дейността на органите на съдебната власт, поради което според установените в чл. 10 ЗНА принципи следва да бъдат уредени в ЗСВ.

Следва да бъде подкрепено и предложението за изменение на чл. 286, ал. 2 ГПК, предвидено в Преходните и заключителни разпоредби на законопроекта (§ 21, т. 23).

Следва да бъде подкрепено и предложението за изменение на чл. 51 ГПК, съдържащо се в § 21, т. 8 от законопроекта, тъй като предвидения в ГПК според сега действащата му редакция ред за призоваване на адвокати създава множество проблеми и като цяло има за последица несигурност на процедурата по призоваването, а оттам и по гарантиране участието на адвокатите като процесуални представители на упълномощилите ги лица.

По предложените изменения и допълнения в нормативната уредба, мотивирани от необходимостта от законодателни промени в ЗСВ и процесуалните закони в частта за електронното правосъдие, Върховният касационен съд изразява следното становище:

1.Предвидените в чл. 6 и чл. 13 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС) право на справедлив съдебен процес и право на ефективни правни средства за защита и регламентираното в чл. 56 от Конституцията на Република България конституционно право на гражданина на защита при нарушени или застрашени негови права или законни интереси представляват фундаментални права, които следва да бъдат съблюдавани от всички, включително от съда, прокуратурата, различните специалисти в областта на правосъдието и държавните органи и институции. Проявление на тези права е правото на страната в процеса да се запознае и да има достъп до цялото дело в неговия оригинален вид, част от което са постановените по него съдебни актове. Хартата на основните права на Европейския съюз в чл. 42 установява правото на всеки гражданин на Съюза, както и всяко физическо или юридическо лице, което пребивава в държава-членка или има там седалище според устройствения му акт, да има право на достъп до документите на институциите, органите, службите и агенциите на Съюза, независимо от вида на техния носител, което, в корелация с правилото на чл. 41, § 2, б. „б“ от Хартата, установяващо право на достъп на всяко лице

до документите, които се отнасят до него, като се зачитат легитимните интереси, свързани с поверителността и професионалната и служебна тайна, без съмнение създава задължение за съда да предоставя на съответните лица достъп до постановените съдебни актове в оригинал.

На първо място следва да се отбележи, че възможността на страните в гражданските, наказателните, търговските, административните и др. съдебни производства, както и всички заинтересовани лица, да имат достъп до оригинала на съдебния акт, е пряко свързано с доверието в съдебната система. Невъзможността оригиналът на съдебния акт (независимо дали същият е изготвен в електронна форма или на хартиен носител) да бъде видян сериозно подкопава това доверие и създава съмнение, че актът действително е подписан от всички членове на съдебния състав, който го е постановил. Основен принцип на съвременното правораздаване е, че всяка една от спорещите страни, подсъдимите, пострадалите от престъпления, санкционираните от държавата по административен ред и всички други, чиито материални права и задължения зависят от съдебното им разрешаване трябва да имат достъп до цялото дело в неговия оригинален вид, за да могат да упражнят ефективно своите процесуални права при равни условия с останалите страни и участници в процеса. Достъпът до правосъдие е неизменно свързан с доверието на гражданите в законосъобразното, правилно и обективно осъществяване на дейността на съда, в упованието им, че ще получат справедливост чрез съда, че търсената от тях правда ще възтържествува и, призовани на съд, ще бъдат напълно равнопоставени с всички останали, независимо от различията им.

На второ място следва да бъде взето предвид, че неспазването на изискването съдебният акт да бъде подписан от членовете на съдебния състав, които са взели участие при постановяването му, води до нищожност на акта. Именно с цел съблюдаване на това съществено за действителността на акта изискване разпоредбата на чл. 236, ал. 1, т. 2 ГПК предвижда, че решението трябва да съдържа и имената на съдиите, които са взели участие при постановяването му. За да може да въведе доводи за нищожност на съдебното решение, страната трябва да има достъп до неговия оригинал, съдържащ както имената на постановилите го съдии, така и техните подписи (електронни или саморъчни). Още повече, тази нищожност съгласно чл. 270, ал. 2 ГПК може да се предявява по исков ред безсрочно или чрез възражение. Същият принцип е прокаран и в чл. 305, ал. 2 НПК, озаглавен „съдържание на присъдата" – освен наименованието на съда като държавен орган, се изписват и имената на членовете на състава, на съдебния секретар и участващия в наказателното дело прокурор, независимо, че последните двама не подписват акта. Посочените обстоятелства са особено съществени. Само ако страната, респ. всеки заинтересован, има достъп до оригинала на съдебния акт, той

ще може да упражни тази своя възможност, от което следва изводът, че достъпът до оригинала на съдебния акт представлява съществена гаранция на правото на справедлив процес. В противен случай у гражданите могат да възникнат сериозни съмнения в авторството на съдебния акт, дали изобщо същият е подписан, след като нямат пряк и непосредствен достъп до него, дали електронният подпис на автора не е положен от друго лице и т.н. Регламентираното в ГПК (чл. 270, ал. 1 и ал. 2 и чл. 293, ал. 4) право на страната на защита срещу нищожния съдебен акт е в съответствие с основните принципи на гражданския и наказателния процес и осигурява спазването на конституционното право на гражданите на защита при нарушени или застрашени техни права или законни интереси, както и спазването на фундаменталните права на гражданите – на справедлив съдебен процес и на ефективни правни средства на защита. Поради това за гарантиране на успешното реализиране на правото на страната/подсъдимия на защита срещу нищожния съдебен акт е необходимо осигуряването на достъп до съответния съдебен акт в неговия оригинален вид.

Когато съдебният акт е изготвен и подписан в електронна форма, страната, респ. всеки заинтересован, трябва да има достъп до оригинала, т.е. до акт, съдържащ съответното графично изобразяване на електронния подпис на съдията, както и на всеки друг член от съдебния състав, или съответно удостоверен по друг начин електронен подпис. Ако осигуряването на такъв достъп е невъзможно, страната и всеки друг участник в процеса ще бъде лишен от гарантирана й от закона възможност да упражни правата си като оспори съдебен акт, постановен в нарушение на съдопроизводствените правила.

Когато производството по гражданско или наказателно дело е приключило със съдебна спогодба или споразумение, съдържанието на условията по тях се отразява в съдебния протокол, който се подписва саморъчно от страните и се одобрява от съда. Страните трябва да имат достъп до оригинала на тази спогодба или споразумение, ergo – до оригинала на съдържащия спогодбата и определението за нейното одобряване (съдебен акт) съдебен протокол. Непосредственият достъп до оригинала е тяхната гаранция за упражняване на произтичащите от спогодбата/споразумението права и задължения. Както и гаранция за възможността им да оспорят действителността на спогодбата/ споразумението относно тяхната автентичност.

Съществуват определени видове дела (напр. по конститутивни искове), които приключват с постановяване на конститутивно решение – решение, което освен, че се ползва със сила на пресъдено нещо, има и конститутивно действие. Решението, с което се уважава иск с правно основание чл. 19, ал. 3 ЗЗД (напр. за покупко-продажба на недвижим имот), замества окончателния договор и има вещнопрехвърлителен, транслативен ефект. Решението по чл. 349, ал. 6, изр. 1 ГПК, с което се

възлага неподеляемо жилище в дял на съделител, има същият вещнопрехвърлителен, транслативен ефект. Посочените съдебни актове представляват титул на собственост по отношение на съответния недвижим имот, поради което трябва да бъдат съхранявани в оригинал, до който на страните следва да бъде осигурен достъп. Сигурността на гражданския оборот при последващи прехвърлителни сделки изисква осигуряването на възможност за проверка за съществуването на конститутивното съдебно решение в оригинален вид.

По тези съображения ВКС изразява становище, че и след въвеждане на електронното правосъдие оригиналът на съдебните решения и присъди, както и постигнатите спогодби и споразумения в гражданския и наказателния процес следва да се изготвя на хартиен носител и да се подписва от съдиите (и страните по отношение на споразуменията) саморъчно. Предвиденото в предложението (чл. 360а, ал. 2 ЗСВ), че „органите на съдебната власт издават актовете и извършват изявленията по ал. 1 в друга форма, когато това е предвидено в закон или издаването на актовете и извършването на изявленията е невъзможно да бъде осъществено в електронна форма поради мястото на извършването им, участниците или поради изключителни обстоятелства от техническо естество, която се посочва в акта или изявлението", е едно добро начало. Наред с това обаче е необходимо детайлно разписване на всички хипотези, попадащи в приложното поле на предлагания чл. 360а, ал. 2, т. 1 ЗСВ: съдебните решения в гражданското съдопроизводство, присъдите и решенията в наказателния процес, определенията, с които се допуска обезпечаване на иск, съдебните протоколи, вкл. включващите съдебни спогодби и споразумения, определенията, с които се решават въпроси по съществото на делото в наказателния процес или в процедурите по привеждане в изпълнение на присъди и решения на национални съдилища, както и тези по приемане, признаване и изпълнение на актове на чуждестранни съдилища.

Конкретните предложения са в следния смисъл:

В чл. 235, ал. 4 ГПК след думата „форма" се добавя „на хартиен носител".

В чл. 254 ГПК се създава нова ал. 3 със следното съдържание: „Определението заедно с мотивите към него се изготвя в писмена форма на хартиен носител и се подписва от съдията саморъчно".

В чл. 395, ал. 3, изр. 1 ГПК след думата „заповед" се добавя „на хартиен носител, подписана от съдия от съответния съд".

2. Изключително важно е също така да се запази съществуването на дела изцяло на хартиен носител, които да съдържат всички съдебни книжа – писмените изявления на страните, актовете на съда, протоколите от съдебните заседания, писмените доказателства и експертните заключения. Липсата на технически електронни средства или достъп до интернет, или

недостатъчните знания и опит за работа в електронна среда при една част от страните – основно физически лица, може да има възпиращ ефект за търсене на защита на нарушените им права, или да доведе до пряко нарушаване на основните принципи на състезателност и равенство на страните в процеса. *Посочените последици не могат да бъдат избегнати с предвиденото в чл. 360з, ал. 4 ЗСВ задължение на съдилищата да осигуряват на лицата, които имат право на достъп до делата, отдалечен, непрекъснат и безплатен достъп по електронен път до електронните дела, както и технологии и средства за достъп до електронните дела в помещенията, където се намират администрациите им.*

Следва да се има предвид, че исковото производство е спорно и в него участват лица с противоречиви интереси, чийто спор съдът е призван да разреши. Всяка една от спорещите страни следва да има възможност за достъп до делото във всеки етап от производството, да може да проследява развитието на това производство, да има достъп до всички събрани по делото доказателства, за да може ефективно да организира и проведе защитата си. Предвидената в законопроекта възможност по искане на лицата, които имат право на достъп до делото, от страна на органите на съдебната власт да бъде предоставяно незаверено копие от цялото или от част от електронното дело, възпроизведено на хартиен носител, не може да се приеме за достатъчно, доколкото вменява като грижа на тези лица подреждането и съхраняването на подобно копие чрез неговото попълване в хода на цялото производство. Още повече като се има предвид, че съгласно предложената в §11 от законопроекта разпоредба на чл. 360з, ал. 7 ЗСВ при възпроизвеждането на необходимия брой документи на хартиен носител със значението на официални преписи се предвижда събиране на такса като за препис, а когато лицата, които имат право на достъп до делото поискат да им бъде предоставено незаверено копие на цялото или на част от електронното дело, възпроизведено на хартиен носител, в чл. 360з, ал. 9 ЗСВ се предвижда да се събира такса като за фотокопие. Тези възможности всъщност са свързани със съответната финансова тежест, която се възлага на страната, която желае да има възможността да се запознава с делото не в електронна форма, а на хартиен носител. В тази връзка е важно да се посочи, че относимите към наказателното правораздаване национални и международни актове не толерират възможността за възлагане на финансови тежести на обвиняемия/подсъдимия и пострадалия, които са свързани с необходимостта им да бъдат надлежно информирани за хода на процеса.

Дори да бъде предвидено, че при подобно искане такса не се събира, проблемът няма да бъде преодолян. При това следва да бъде взето предвид, че финансовата тежест ще се прехвърли върху съдебната власт, чийто самостоятелен бюджет е ограничен.

Не на последно място следва да се съобрази възможността както страните, така и съдът, разглеждащ делото след подадена въззивна или касационна жалба, да се запознаят с всички съдебни книжа (призовки и съобщения, съдебни протоколи, постъпили молби, представени доказателства, постановени съдебни актове) в електронна форма, като се има предвид, че не малка част от делата са значителни по обем. Освен това според използваната към настоящия момент от общите съдилища електронна система (ЕИСС) отделните файлове в електронното дело не са подредени като електронна книга и цялостното им възприемане е изключително трудно особено когато се налага съпоставяне на данни от различни доказателства.

3. Принципно според ВКС електронизацията на правораздавателната дейност би следвало да се ограничава до:

- възможността за страните да подават изявленията си до съда в електронна форма, да бъдат призовавани по електронен път, по електронен път да получават известия, призовки и съобщения от съда за процесуалните действия, които предстои да бъдат извършени или да бъдат уведомявани за вече извършени действия от съда или от насрещната страна

- възможността за провеждане на съдебни заседания и извършването на други, допустими от закона съдопроизводствени действия, чрез видеоконферентна връзка

- служебно извършване на справки, свързани с гражданското състояние на лицата, участващи в производството по делото

- служебно извършване на справки за предмета и страните по дела, образувани пред друг орган на съдебната власт, когато е необходимо да се извърши преценка за наличие на връзка на преюдициалност.

- възможност за достъп на страните до пълно електронно копие на делото с цел извършване на справки по него дистанционно

- издаване на удостоверения в електронна форма, които да бъдат служебно препращани до съответния държавен орган, който следва да предостави на страната необходимата информация, свързана с предмета на делото

-пълна електронизация на производства, които не са искови, например заповедното производство; развод по взаимно съгласие с провеждане на едно открито съдебно заседание; някои охранителни производства по Закона за наследството с възможност за провеждане на открито съдебно заседание по преценка на съда.

Присъственото провеждане на откритите съдебни заседания чрез осигуряване на възможност за страните лично да участват и да имат възможност да изразят становището си по предмета на правния спор и отразяването на всички извършени в заседанието действия в съдебния протокол, изготвен на хартиен носител, подписан саморъчно от съдията и

съдебния секретар, има изключително важно значение за гарантиране на законно признатите права на гражданите, на публичността и непосредствеността, предвидени като принцип на гражданското съдопроизводство в чл. 11 ГПК и на наказателния процес в чл.18 – чл.20 от НПК. Само в такива условия на провеждане на съдебното заседание е възможно съдът да възприеме пряко и непосредствено извършваните от страните действия, да ги напъти към спогодба, да им разясни при необходимост правата и задълженията, предвидени в процесуалния закон. В тази смисъл следва да бъде подкрепено предложението за изменение на чл. 234, ал. 1 ГПК, съдържащо се в § 21, т. 22 от законопроекта, според което след думата „протокол" се добавя „на хартиен носител". Същото изменение следва да бъде предвидено и за чл. 150, ал. 1 ГПК по вече изложените съображения.

Събирането на гласни доказателства чрез видеоконферентна връзка не следва да се превръща в правило, тъй като преките и непосредствени впечатления при разпита на свидетел или вещо лице имат изключително важно значение за формиране на личното убеждение на извършващия съдопроизводствени действия по събиране на доказателствата съдия.

Съдебните актове, с които съдът се произнася по движението на делото, по допустимостта на исковете, с които е сезиран, по предмета на делото и по доказателствата, както и по съществото на спора, следва да се изготвят на хартиен носител и да се подписват от съдията саморъчно.

Делата следва да се образуват и водят на хартиен носител, като едновременно с това бъдат изготвяни техни пълни електронни копия, които да улесняват възможността на страните да се запознават своевременно с тях дистанционно по електронен път, когато физически не се намират в района на съда или са възпрепятствани да направят справка присъствено в сградата на съда.

Предвиденото в предложения законопроект (чл. 360з) образуване на делото във всички случаи като електронно (което означава, че именно електронното дело представлява оригиналното такова) крие съществени рискове от погиване, както и от неправомерно въздействие, което освен това по посочените по-горе съображения може да има за последица и съществено нарушаване на законно и конституционно признати и гарантирани права.

Посредством образуването и воденето на делото като първообраз на хартиен носител ще се избегне необходимостта наред с електронното дело да съществува хартиена негова част, съдържаща доказателствата, представени на хартиен носител, предвидена в § 11 от законопроекта – чл. 360з, ал. 6 ЗСВ.

Ще бъдат избегнати и посочените по-горе затруднения за страните при запознаването с делото, както и за съда при осъществяване на неговата правораздавателна дейност.

Конкретното ни предложение е следното:

Чл. 360з ЗСВ се изменя така:

Чл. 360з. (1) При извършване на процесуално действие, което поставя началото на отделно производство, се образува дело на хартиен носител, а в информационната система на органа на съдебната власт се образува електронно дело.

(2) Електронното дело е съвкупност от свързани електронни записи в информационната среда на органа на съдебната власт, която съдържа всички електронни документи и информация, създадени или предоставени от участниците в производството, както и електронни образи на документите и доказателствата, представени на хартиен носител, и електронни образи на актовете и изявленията, извършени от органите на съдебната власт по чл. 360а, ал. 2.

(3) Органите на съдебната власт осигуряват пълното и точно съответствие между делото на хартиен носител и електронното дело чрез използваните информационни системи.

(4) Органите на съдебната власт осигуряват съхраняването на доказателствата и документите на материалния носител, на който са представени. Изявленията и процесуалните действия на участниците в производството и на органа на съдебна власт, извършени или удостоверени в електронна форма, се възпроизвеждат като копия по делото на хартиен носител.

(5) Органите на съдебната власт осигуряват на лицата, които имат право на достъп до делата, отдалечен, непрекъснат и безплатен достъп по електронен път до електронните дела. На лицата се осигурява и достъп до доказателствата по ал. 4.

(6) Органите на съдебната власт осигуряват поддържането и съхранението на електронните дела по начин, който не позволява случайното и незаконното унищожаване на данни от тях и не допуска неправомерен достъп, изменение или разпространение. За всяко електронно дело се съхранява информация за лицата и електронните адреси, от които делото е достъпно, времето за достъп, както и извършените по делото действия в информационната система на органите на съдебната власт.

(7) Държавните органи, органите на местното самоуправление и местната администрация, лицата, на които е възложено упражняването на публична функция, организациите, предоставящи обществени услуги, включително банките и възложителите на обществени поръчки не могат да изискват заверени преписи на хартиен носител от актове и удостоверителни изявления, за които им е осигурен достъп в единния портал за електронно правосъдие.

За да бъде стимулирано извършването на действия в електронна форма предлагаме следното изменение в чл. 360с, ал. 1 ЗСВ: След думата

„лица" се поставя запетая и се добавя „като изтеглените от информационните системи на съдилищата електронни образи на съдебни актове имат значение на официално заверени преписи след поставянето на електронен времеви печат".

4. Предлаганата в § 21, т. 17 от законопроекта редакция на чл. 102з, ал. 1, т. 2 ГПК считаме за неудачна.

При подаване на електронно изявление от пълномощник с приложен електронен образ на пълномощно, изготвено на хартиен носител, страната следва да бъде задължена в определен в закона срок да представи оригинала на пълномощното, който да се съхранява до изтичане на срока на съхранение на делото.

Това изискване има изключително важно значение в хипотези на оспорване на представителната власт в хода на производството, както и при подаване на молба за отмяна на влязло в сила съдебно решение. Запазването на оригинала в държане на страната създава принципни опасения от подмяна, която при оспорване в производство по отмяна на влязло в сила решение би имала за последица отмяна на решението в хипотеза, при която представеното при поискване от съда пълномощно се установи, че не е било подписано от страната.

5. Подкрепа изразяваме и за предложените в § 23 от проекта за ЗИД ЗСВ изменения. Конкретно внимание намираме за необходимо да обърнем по отношение на предложената в този параграф т.1, б."а" промяна, която намираме за удачна единствено при съобразяване с изложените ни аргументи в т.1 от настоящото становище, относими към съдържанието на чл.360а, ал.2, т.1 от ЗСВ (§ 3 от проекта за ЗИД ЗСВ).

Като примерен текст на чл.360а, ал.2, т.1 предлагаме:

Чл.360а (1).....

(2) Органите на съдебната власт издават актовете и извършват изявленията по ал.1 в друга форма, когато:

1. постановяват присъди, решения и определения, с които се решават въпроси по съществото на делото, както и във всички останали случаи, предвидени в закон;

2. .....

(3) .....